

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

శ్రీకవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య
శ్రీమద్వేంకటనాథస్య వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు
యాదవాభ్యుదయే మహాకావ్యే

॥ త్రయోవింశః సర్గః ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ త్రయోవింశః సర్గః ॥

శ్రీమాన్ వేంకటనాథార్యః కవితార్కికకేసరీ ।
వేదాంతాచార్యవర్యో మే సన్నిధత్తాం సదా హృది ॥

అథాధికారచ్యవనాద్య ఇంద్రాః పంచాభవన్ పాండుసుతాః పృథివ్యాం ।
జయార్థినస్తే జగదేకనాథం ప్రవేదిరే సత్త్వధనాః సదారాః ॥ 23.1 ॥

తమోపహైస్తత్త్వవిదామృషీణాం వాక్యైస్త్రవేదీమనుసంజిహ్నైః ।
కృష్ణం యథావత్ కృతినో విదంతః తస్యాభవన్ ప్రాణసమాః సఖాయః ॥ 23.2 ॥

తదాశ్రయాస్తత్ప్రణిధేయకృత్యాః
తేనైవ నాథేన సదా సనాథాః ।
అపారయన్ యోగిభిరప్యజయ్యాన్
బాహ్యంతరాన్ జేతుమరాతివర్గాన్ ॥ 23.3 ॥

ప్రతిక్రియాః ప్రాగ్భవదుష్కృతానాం
ప్రాణోపరోధేఽపి నిరుద్ధపాపాః ।
ధీరాస్త్రీలోకీసుహృదః ప్రసాదాత్
విపాకరమ్యా విపదః ప్రసేహుః ॥ 23.4 ॥

అలంఘయన్ విశ్వపతేః ప్రసాదాత్
వృత్తిం పరాచీమివ వీతరాగాః ।
అరాతిభిశ్చదృవిధిప్రవీణైః
ఆపాదితామగ్నిజలాదిపీడాం ॥ 23.5 ॥

కలింగనీతిం కలహైకతానాం
 కర్ణం చ పార్థేన నిబద్ధవైరం ।
 ఆస్థాయ దుశ్శాసనపూర్వజన్మా
 ధర్మోత్తరాన్ జేతుమియేష పార్థాన్ ॥ 23.6 ॥

స రాజసూయక్రతుధర్మపత్నీం
 భీమేన గాండీవభృతా చ మాన్యాం ।
 ద్యూతచ్ఛలాత్ప్రాపితదాసభావాం
 సాధ్వీం ముధా పర్యభవత్ సభాయాం ॥ 23.7 ॥

అనన్యనాథాం స్థితిమాప్నువంత్యా
 నాథః స్వసంబోధననామగర్భం ।
 శుశ్రావ దూరాంతరితోఽపి శౌరిః
 ప్రాక్రోశనం పార్థపతివ్రతాయాః ॥ 23.8 ॥

మిథ్యావిచారాన్మిషతాం గురూణాం
 ప్రభుః సతాం పాండవధర్మపత్నీం ।
 దుశ్శాసనవ్యాకులితోత్తరీయాం
 అక్షయ్యకౌశేయవతీమకార్షీత్ ॥ 23.9 ॥

అవాప్తుకామాః ప్రబలైరమిత్రైః
 అక్షచ్ఛలేనాపహృతం స్వరాజ్యం ।
 నిక్షిప్తకర్తవ్యభరా బభూవుః
 సత్త్వాధికాః సాత్వతయూథనాథే ॥ 23.10 ॥

స్వాతంత్ర్యగంధద్విరదాంకుశేన
 స్వేనైవ శీలేన వినీయమానః ।
 అనన్యలభ్యం ప్రతిలంభితోఽభూత్
 ప్రభుః స్వయం పాండవదూతభావం ॥ 23.11 ॥

స తాదృశీమాద్రియత త్రిధామా
 ప్రేష్యక్రియాం ప్రేషితదేవబృందః ।
 నను ప్రభూణాం నిరపేక్షభూమ్నాం
 ప్రసాధనం భక్తజనే గుణత్వం ॥ 23.12 ॥

అపి ప్రభూతానుగుణక్రియాభ్యః
 శ్లాఘాపదం తత్త్వవిదాం బభూవ ।
 అనన్యతంత్రస్య విభోస్తదేతత్
 నాథోచితం నంతృషు పారతంత్ర్యం ॥ 23.13 ॥

తపస్యతః పుత్రసముద్భవార్థం
 మార్గాగతం మోచయతః పిశాచం ।
 అజన్మనో జన్మభృతశ్చ శౌరేః
 స్వామిత్వసంవాది బభూవ దూత్యం ॥ 23.14 ॥

సరోషసీరాయుధహేతిశక్త్యా
 సాచీకృతాం కౌరవరాజధానీం ।
 అద్యాపి గంగాసలిలప్రవాహే
 ప్రక్రాంతపాతామివ సంప్రపేదే ॥ 23.15 ॥

ఖద్యోతవద్ధర్మితఖంజదీప్తిన్
 ప్రజ్ఞాదృశో భూమిభృతః సభాయాం ।
 ప్రాప్తోదయో భానురివ త్రిధామా
 ప్రచ్ఛాదయామాస కురూన్ స్వధామ్నా ॥ 23.16 ॥

తదాగమేన ప్రతిపన్నహర్షాః
 తద్ధర్మనేనాహితపారవశ్యాః ।
 అతర్కితప్రస్మృతవైరబంధాః
 వృత్తిం ద్విషంతో విదధుర్యథార్హం ॥ 23.17 ॥

ఉలూఖలే భక్తగుణే చ బద్ధం
 గుణోత్తరే గోపవధూస్తనే చ |
 ఇయేష బంధుం జగదేకబంధుం
 దుర్యోధనో దుస్త్యజమృత్యుపాశః || 23.18 ||

ప్రకాశయన్ కించిదివాప్రమేయః
 ప్రభావమాత్మీయమనన్యవేద్యం |
 ముహుః ప్రతీపాచరణోత్సుకానాం
 మోఘాశతాం మూఢధియామకార్షీత్ || 23.19 ||

స్వవేదితం సంసది ధార్తరాష్ట్రే
 సంధితృతో ధర్మసుతస్య వాక్యం |
 అనాదదానే మురభిన్నివృత్తః
 సానుగ్రహో విగ్రహమన్వమంస్త || 23.20 ||

నరాంశజుష్టేన ధనంజయేన
 రథీ భవన్ సారథిరాత్మనా చ |
 ధనుర్భృతా తోత్రభృతా చ భేజే
 పృథక్త్వమైక్యం చ యథాప్రమాణం || 23.21 ||

రథాధిరూఢం చ రథం చ రక్షన్
 యథార్థతో దర్మయతి స్మ యంతా |
 త్రయ్యంతచింతానిరపేక్షమీశః
 తత్తాదృశం తత్త్వవిభాగమాద్యం || 23.22 ||

పురఃస్థితే గోప్తరి విశ్వహేతౌ
 పశ్చాదవస్థాయీని తత్ప్రవర్త్యే |
 అనన్యయోగాత్ స రథో బభార
 ప్రాధీతవేద్యాం ప్రణవప్రవృత్తిం || 23.23 ||

ప్రభుర్బభౌ ప్రగ్రహతోత్రపాణిః

కాలాత్మనా భావితపాశదండః ।

యదా తదా దేవగణేన మేనే

శాంతం బలం శాంతనవప్రధానం ॥ 23.24 ॥

ధురంధరః స్వర్గనికేతనానాం

ధుర్యోత్తితైర్ధూసరితో రజోభిః ।

రరాజ మధ్యే రథయాథపానాం

గోష్ఠే పశూనామివ గోపవేషః ॥ 23.25 ॥

సముద్రసంఘాతనిభే నృపాణాం

సైన్యద్వయే సంయతి సంప్రవృత్తే ।

అస్థానకారుణ్యవశాన్నివృత్తం

ధనంజయం వీతశుచం వితేనే ॥ 23.26 ॥

ఫలాదపి స్వాదుతమప్రరోహం

ప్రోత్సాహనే సఖ్యురివోద్యతః సః ।

జగద్ధితార్థాయ జగౌ దయావాన్

అన్యైరవిజ్ఞేయమనన్యధర్మం ॥ 23.27 ॥

చిరంతనస్నేహదయాదిమూలం

చింతార్ణవం నిస్తరతో దురంతం ।

కిరీటినః కేశవసూక్తిరాసీత్

కాలోచితా కాచన పోతపాత్రీ ॥ 23.28 ॥

అభంగురైర్థౌతఫలానుషంగాత్

విద్యాశరైర్విశ్వగురోరుపాత్తైః ।

వివేకధన్వా విషమానజైషీత్

అంతః స్థితాన్ జిష్ణురరాతిసంఘాన్ ॥ 23.29 ॥

ఉపఘ్నుభూతాం శ్రుతివల్లరీణాం
 ఉపాస్త తుష్యన్నపదేశముద్రాం ।
 నఖాంశుభిః క్షిప్తతమఃకలంకాం
 నాథస్య పార్థో నతపూర్వభాగః ॥ 23.30 ॥

విభక్తసామాన్యవిశేషధర్మా
 ప్రాదుర్భభూవోపనిషత్ ప్రభోర్యా ।
 స ఏవ తాం వ్యాసమునిః సమీచీం
 పర్యగ్రహిద్భారతవేదవక్తా ॥ 23.31 ॥

అభంజనీయాం పరధర్మసత్తాం
 అనశ్వరీం భారతసూర్యదీప్తిం ।
 విదుశ్శృతీనామనఘాం వయస్యాం
 గీతామసమ్మాధజనావిగీతాం ॥ 23.32 ॥

కపిధ్వజస్తస్య విభోరపశ్యత్
 తదర్పితం చక్షురవాప్య దివ్యం ।
 విరించిపూర్వైరపి దుర్నిరీక్షం
 విశ్వాశ్రయం రూపమశేషమూర్తేః ॥ 23.33 ॥

తస్మిన్నభివ్యాప్తసమస్తలోకే
 స తత్స్వరూపేణ వికల్పమానే ।
 విడంబితాన్ గోపురధారిబింబైః
 దేవాన్ విభోరైక్షత దివ్యదేహే ॥ 23.34 ॥

ప్రఖ్యాతదీక్షం ప్రణతార్తిభంగే
 పార్థస్తదా దైత్యరిపుం ప్రపన్నః ।
 వినాశయామాస బలం రిపూణాం
 విపత్ప్రతీకారపరేణ సఖ్యా ॥ 23.35 ॥

స్వహస్తపద్మాంచితతోత్రపాశః
 స్వచ్ఛందలీలాసహధర్మచారీ ।
 గతాగతైరప్రతిమైః స చక్రే
 జయశ్రియో జైత్రరథేన డోలాం ॥ 23.36 ॥

సవిస్మయః సంయతి సవ్యసాచీ
 తత్తాదృశా సారథినా సమేతః ।
 మనోజవానాం నిజసాయకానాం
 అగ్రేసరం స్యందనమన్వపశ్యత్ ॥ 23.37 ॥

యథా నియచ్ఛత్యయమింద్రియాశ్వాన్
 జీవాశ్రయే దేహరథే నిబద్ధాన్ ।
 తథాఽర్జునస్యందనధుర్యనేతా
 బభూవ నాన్యేన నిదర్శనీయః ॥ 23.38 ॥

యదేకదేశే నిఖిలం తదన్యత్
 తద్దేహభాగేషు చ సంవిభక్తం ।
 రథైకదేశే తమవేక్ష్య పార్థః
 ప్రాబుద్ధ తం సారథిమప్రతర్క్యం ॥ 23.39 ॥

నివర్తితం వైరిజనోపమర్దాత్
 న్యస్తం రథే చక్రముపాదదానః ।
 నతప్రతిజ్ఞానుపరోధహేతోః
 ఆత్మప్రతిజ్ఞామజహాత్ స్వతంత్రః ॥ 23.40 ॥

ద్విషత్ప్రయుక్తం దురపోహమస్తం
 భుజాంతరాలేన విభుః ప్రతీచ్ఛన్ ।
 విధాయ వైకల్పికవైజయంతీం
 ప్రచ్ఛాదితం ప్రాణయతి స్మ పార్థం ॥ 23.41 ॥

నివేశితాం తస్య పదే చ పూజాం
 నిశామ్య గంగామివ చంద్రమౌలౌ |
 అనన్యసామాన్యమమంస్త సఖ్యుః
 సంకోచవైదేశికమీశ్వరత్వం || 23.42 ||

దివాకరేనస్తమితేతిగాఢం
 తమః సృజంస్తామసమోహనార్థం |
 ప్రపన్నరక్షాప్రతిపన్నదీక్షః
 సత్యాభిసంధం విదధే సఖాయం || 23.43 ||

సురైరశేషైరపి జాతరోషైః
 స దుర్జయాన్ భీష్మముఖాన్ జిగాయ |
 సహాయశక్త్యా యుధి సవ్యసాచీ
 కిం దుష్కరం కేశవమాశ్రితానాం || 23.44 ||

స్వప్నః కిమాసీదథవేంద్రజాలం
 బభూవ గంధర్వపురీ కిమేషా |
 ఇతీవ శంకాం విదధే ప్రలీనా
 పతాకినీ కౌరవపాండవానాం || 23.45 ||

ఆకృష్టదేవాసురసాంపరామైః
 ఓజస్వినాం శస్త్రభృతాముదంతైః |
 ప్రాయస్తదా ప్రత్యవహారలీలం
 ఆకాలికిం విశ్వభుగన్వభుంక్త || 23.46 ||

జిఘాంసురష్టాదశ సంపతంతీః
 అక్షౌహిణీరద్భుతభీమరూపాః |
 స్వతంత్రయామాస మిథఃప్రతీపాన్
 సూత్రావసక్తానివ దారుమర్త్యాన్ || 23.47 ||

కృషీవలః స్థావరజంగమానాం
క్షేత్రే కురూణాం సమకాలపాకాన్ |
అనీకశాలీన్ భుజశాలివర్జైః
ఫలోపపన్నాన్ ప్రభురిత్యలావీత్ || 23.48 ||

నిస్తీర్య సంగ్రామమహాసముద్రం
సంసారపోతేన పరేణ సఖ్యా |
ధనంజయస్తత్పదమేవ భేజే
నిర్ధూతనీహారదివాకరాభః || 23.49 ||

ద్రోణిస్తదా సౌప్తికమాదధానః
కృషేణ సార్థం కృతవర్మణా చ |
హతాహితైః పాండుసుతైరవాప్తం
సైన్యావశేషం శమయాంబభూవ || 23.50 ||

ఇత్థం దశాష్టౌ చ నిపాత్య భూమౌ
అక్షౌహిణీరద్భుతభీమరూపాః |
సతాం పతిః సత్త్వ సమృద్ధిరోగాత్
ఉల్లాఘితామాతనుతేవ పృథ్వీం || 23.51 ||

విభుః స్వసంకల్పహతాన్ వినిఘ్నన్
ధర్మైకతానేన ధనంజయేన |
ప్రతోదసందంశికయోదహార్షీత్
పాంచాలకన్యాపరిభూతిశల్యం || 23.52 ||

పరాస్త్రవిస్త్రంసితముత్తరాయాః
పద్మాసనాద్వైరపి పూజితేన |
గంగాధరణ్యోః ప్రభవేన గర్భం
పస్పర్శ పాదేన పరావరేశః || 23.53 ||

విప్రోషితం ద్రోణిశరేణ బాలం
 సంజీవయన్ పాదరజఃప్రభావాత్ |
 వధూకృతక్షుద్రశిలావిశేషం
 రామానుజో రామమివాన్వకార్షత్ || 23.54 ||

తస్య శ్రుతిశ్రేణిశిరోధృతానాం
 స్పర్శః ప్రజేశాదిభిరీప్సితోఽభూత్ |
 పరీక్షిదుత్థానపరీక్షితానాం
 అఘచ్ఛిదామంఘ్రిరజఃకణానాం || 23.55 ||

అజాతదీనాం ద్రుపదోద్భవాయాః
 కాలస్య దీప్తామివ ఖడ్గరేఖాం |
 విపక్షసంహారమహాభుజంగీం
 వేణీం ప్రియైః సంశమయాంబభూవ || 23.56 ||

పితామహాయ ప్రతతాన పార్థః
 శరప్రయుక్తం శయనం యదగ్ర్యం |
 యోగాసనం యోజితచిత్తధైర్యం
 తదేవ పర్యాప్తగుణం తదాఽఽసీత్ || 23.57 ||

విన్యస్య ధర్మతనయే విజయాధికారం
 సఖ్యాఽర్జునేన యశసేవ ధనుర్ధరాణాం |
 దధౌ స దైత్యమథనో యుధి పాంచజన్యం
 వృష్ణ్యంధకాదిపరిశేషితభూమిభారః || 23.58 ||

ప్రత్యానినాయ రథమాత్తజయః స జన్యాత్
 ధన్యావలోకనధనంజయదర్శనీయః |
 సారథ్యసంవిదవధీరితహేతిజష్టః
 సేనాపరాగపరిధూసరకుంతలశ్రీః || 23.59 ||

ఆలింగ్య గాఢమవగాఢరసం రణాభౌ
 వీరవ్రణైః కృతవిభూషణమింద్రసూనుం ।
 అన్యవతారపరికల్పనకేలిలోభాత్
 ఐక్యం నినాయ నిజమంశమివాన్యనిష్ఠం ॥ 23.60 ॥

రణభువి శరతల్పే లీలయా శాయితేన
 స్వపదసముదితాయాః సూనునా సిద్ధసింధోః ।
 అనతిచిరవిలంబాదాప్తుకామం ధరిత్రీం
 కలిమివ శమయిష్యన్ ఖ్యాపయామాస ధర్మాన్ ॥ 23.61 ॥

అప్రత్యాహితసార్వభౌమవిభవైరభ్యర్చితః పాండవైః
 ప్రత్యావృత్తమహోత్సవేన ముదితాం ప్రాప్తః పురీం ద్వారకాం ।
 ప్రత్యక్షం ప్రథయాంబభూవ విహరన్ ప్రీతః ప్రియాభిః సమం
 శుద్ధః సామపదాగమైరధిగతాం స్వాధీనతాం శ్రీపతిః ॥ 23.62 ॥

॥ ఇతి శ్రీకవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య
 శ్రీమద్వేంకటనాథస్య వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు
 యాదవాభ్యుదయే మహాకావ్యే త్రయోవింశః సర్గః ॥

కవితార్కికసింహాయ కల్యాణగుణశాలినే ।
 శ్రీమతే వేంకటేశాయ వేదాంతగురవే నమః ॥